

MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARDA BADIY ADABIYOT ORQALI NUTQNI O‘STIRISH METOD VA VOSITALARI

Davlatova Shahzoda Shuxrat qizi

DTPI Maktabgacha ta’lim mutaxassisligi

1- bosqich magistranti. Tel; 998978091102

Email: davlatovashaxzoda4gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha katta yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishda badiiy adabiyotning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, bolalarning lug‘at boyligini oshirish, bog‘lanishli nutqini shakllantirish hamda ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda qo‘llaniladigan samarali metod va vositalar tahlil qilingan. Ertak, hikoya, she‘r va boshqa adabiy janrlarning ta’limiy imkoniyatlari ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Maktabgacha ta’lim, badiiy adabiyot, nutq rivojlantirish, nutq o‘stirish, metod, vosita, ertak, hikoya, she‘r, lug‘at boyligi, bog‘lanishli nutq.

МЕТОДЫ И СРЕДСТВА РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: В данной статье рассматривается значение художественной литературы в развитии речи детей старшего дошкольного возраста. Проанализированы эффективные методы и средства, способствующие обогащению словарного запаса, формированию связной речи и развитию творческого мышления детей. Раскрыты образовательные возможности сказок, рассказов, стихотворений и других литературных жанров.

Ключевые слова: Дошкольное образование, художественная литература, развитие речи, методы, средства, сказка, рассказ, стихотворение, словарный запас, связная речь.

METHODS AND MEANS OF DEVELOPING SPEECH IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN THROUGH FICTION LITERATURE

Abstract: This article highlights the importance of fiction literature in the speech development of senior preschool children. Effective methods and means aimed at enriching children's vocabulary, developing coherent speech, and enhancing creative thinking skills are analyzed. The educational potential of fairy tales, stories, poems, and other literary genres is also revealed.

Keywords: Preschool education, fiction literature, speech development, teaching methods, educational tools, fairy tale, story, poem, vocabulary enrichment, coherent speech.

Maktabgacha ta'lim tizimida bolalar nutqini rivojlantirish ta'lim-tarbiya jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Nutq bolaning bilish faoliyati, muloqot madaniyati, tafakkuri hamda ijtimoiy munosabatlar tizimiga moslashuvining muhim omili sifatida namoyon bo'ladi. Maktabgacha katta yosh davri nutq rivojlanishining eng faol bosqichlaridan biri bo'lib, bu davrda bolalarda lug'at boyligi ortadi, grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzish ko'nikmalari shakllanadi hamda bog'lanishli nutq rivojlanadi. Shu bois mazkur yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishning samarali metod va vositalarini aniqlash dolzarb pedagogik muammo sifatida e'tirof etiladi. Badiiy adabiyot bolalar nutqini rivojlantirishning muhim pedagogik vositalaridan biri bo'lib, u bolalarning til boyligini kengaytirish, estetik didini shakllantirish hamda ijodiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ertaklar, hikoyalar, she'rlar va boshqa adabiy janrlar bolalarning nutqiy faoliyatini faollashtirib, ularda og'zaki nutq ko'nikmalarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Badiiy adabiyot bolalar nutqini rivojlantirishning samarali vositasi sifatida ularning lug'at boyligini oshirish, nutqning grammatik tuzilishini takomillashtirish va bog'lanishli nutqni shakllantirishga xizmat qiladi. Adabiy asarlar tarkibidagi badiiy tasvir vositalari, obrazlar va qahramonlar bolalarda nutqiy faollikni kuchaytiradi hamda muloqotga bo'lgan ehtiyojni rivojlantiradi.

Tadqiqotlar natijalariga ko'ra, badiiy adabiyot bilan muntazam tanishtirilgan bolalarda quyidagi ko'rsatkichlar yuqori darajada shakllanadi:

to'g'ri talaffuz ko'nikmalari;
faol va passiv lug'at boyligi;
bog'lanishli nutq malakalari;
fikrni izchil bayon qilish qobiliyati;
nutq madaniyati;
ijodiy va mantiqiy tafakkur.

Asar mazmunini qayta hikoya qilish, qahramonlarga tavsif berish va voqealarni tahlil qilish jarayonida bolalar mustaqil fikr yuritish hamda o'z munosabatini ifodalash ko'nikmalarini egallaydilar. Ifodali o'qish badiiy asarning mazmuni va g'oyasini bolalarga yetkazishning muhim shakli hisoblanadi. Tarbiyachining intonatsiya, pauza va ovoz tembridan o'rinli foydalanishi bolalarning tinglab tushunish qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada bolalarda eshitish xotirasi, diqqat va nutqiy faollik kuchayadi.

Suhbat metodi bolalarni muloqotga jalb etish, ularning fikrlash jarayonini faollashtirish hamda nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Asar yuzasidan berilgan savollar bolalarda tahliliy fikrlashni shakllantirib, o'z fikrini erkin ifodalash imkoniyatini yaratadi. Qayta hikoya qilish bolalarda bog'lanishli nutqni shakllantirishning eng samarali usullaridan biridir. Ushbu metod yordamida bolalar voqealar ketma-ketligini saqlagan holda mazmuni mustaqil bayon etishga o'rganadilar. Natijada lug'at boyligi kengayadi va nutqning izchilligi ta'minlanadi.

Sahnalashtirish bolalarning dialogik nutqini rivojlantirishga xizmat qiladi. Rolli o'yinlar va dramatisatsiya elementlari bolalarning nutqiy muloqotga kirishish faolligini oshirib, emotsional ifodalilikni shakllantiradi. Rasm, predmet yoki adabiy qahramonlar asosida hikoya tuzish bolalarning tasavvurini boyitadi va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Ushbu metod bolalarda mustaqil nutq tuzish malakalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Maktabgacha ta'lim amaliyotida nutq rivojlantirish vositalari sifatida ertaklar, hikoyalar, she'rlar, topishmoqlar, tez aytishlar hamda illustrativ materiallardan keng foydalaniladi. Ertaklar bolalarda axloqiy fazilatlarini shakllantirish bilan birga, yangi so'z va iboralarni o'zlashtirish imkonini beradi. Hikoyalar hayotiy voqealarni aks ettirib, bolalarning dunyoqarashini kengaytiradi. She'rlar esa nutqning ritmik va intonatsion tomonlarini rivojlantiradi. Topishmoqlar hamda tez aytishlar tafakkur faolligi, tovush madaniyati va artikulyatsion apparat rivojlanishiga xizmat qiladi. Rasmlar va illustratsiyalar asosida hikoya tuzish esa bog'lanishli nutqni rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, badiiy adabiyot maktabgacha katta yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning samarali pedagogik vositasi hisoblanadi. Ertaklar, hikoyalar, she'rlar va boshqa adabiy janrlar bolalarning lug'at boyligini oshirish, bog'lanishli nutqini rivojlantirish hamda ijodiy tafakkurini shakllantirishga xizmat qiladi. Nutq rivojlantirish jarayonida ifodali o'qish, suhbat, qayta hikoya qilish, sahnalashtirish va ijodiy hikoya tuzish metodlaridan kompleks foydalanish yuqori pedagogik samaradorlikni ta'minlaydi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida badiiy adabiyot asosida tashkil etiladigan mashg'ulotlar mazmunini yanada takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR, REFERENCES, ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Kasparov M. Nutq o'stirish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 272 b.
2. Babayeva D. R. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan, 2022. – 320 b.
3. G'ulomova X. Bolalar adabiyoti. – Toshkent: O'zbekiston, 2020. – 248 b.
4. Hasanboyeva O. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021. – 384 b.

5. Qodirova F. R. Maktabgacha pedagogika.– Toshkent: Tafakkur,2023. – 412 b.
6. Shodiyeva M. Nutq o‘stirish nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 286 b.
7. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. Ilk qadam: Maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2022. – 120 b.
8. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021. – 296 b.

